

Grenzen aan de wijze van executie van geldvorderingen¹ (2)

Beslag op loon en uitkering

In deel 1 van deze reeks, gepubliceerd in Rechtshulp nummer 8/9 van dit jaar, is met name aandacht besteed aan de wijze waarop de beslagvrije voet berekend moet worden, aan de gevolgen van het niet verstrekken van informatie door de schuldenaar, aan de vraag of de deurwaarder gehouden is te informeren naar beslagvrije voet verhogende omstandigheden en aan de vraag of bij wijziging van omstandigheden de beslagvrije voet met terugwerkende kracht dient te worden aangepast. Hieronder treft u deel 2 aan. Dit deel handelt eveneens over beslag op loon en uitkering.

De volgende vragen staan centraal:

- Geldt een beslagvrije voet wanneer de schuldenaar geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft?
- Is de derde-beslagene gehouden de hoogte van de beslagvrije voet te controleren?
- In hoeverre valt vakantiegeld onder het beslag?
- Dient bij het verrekenen van schulden rekening te worden gehouden met de beslagvrije voet?
- Dient bij betalingsregelingen rekening te worden gehouden met de beslagvrije voet?
- Is de beslagvrije voet van toepassing bij beslag op een bankrekening waarop recent inkomsten gestort zijn?
- Is de hoogte van de beslagvrije voet in maatschappelijk opzicht aan verandering toe?

In Rechtshulp nummer 11 en Rechtshulp nummer 12 van dit jaar zullen deel 3 en deel 4 van deze serie worden gepubliceerd. In deze laatste twee delen wordt het onderwerp misbruik van bevoegdheid bij executie en beslag behandeld.

Geen vaste woon- of verblijfplaats

Geldt een beslagvrije voet wanneer de schuldenaar geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft? Artikel 475e Rv bepaalt het volgende: 'Geen beslagvrije voet geldt voor vorderingen van een schuldenaar die niet in Nederland woont of vast verblijft. Indien hij evenwel aantoonbaar dat hij buiten deze vorderingen onvoldoende andere middelen van be-

staan heeft, kan de kantonrechter op zijn verzoek een beslagvrije voet vaststellen voor zijn vorderingen op schuldenaren die woonplaats hebben in Nederland.'

Een slecht leesbare bepaling die nogal eens al dan niet met opzet – geen beslagvrije voet is immers gunstig voor een schuldeiser – verkeerd wordt uitgelegd. In de praktijk komt het wel eens voor dat bij een dakloze die in Nederland verblijft de beslagvrije voet op basis van dit artikel niet wordt toegepast. Dit is echter niet juist. Mogelijk heeft dit te maken met verwarring rondom de volgende in dit artikel genoemde begrippen:

- 'niet in Nederland woont of vast verblijft': Iemand die geen vaste verblijfplaats heeft omdat hij bijvoorbeeld dan in Deventer en dan in Zwolle slaapt, heeft nog wel een vast verblijf in Nederland.
 - 'vorderingen op schuldenaren die woonplaats hebben in Nederland': Bij vluchtig lezen doet dit deel van de bepaling toch weer vermoeden dat het om schuldenaren in Nederland gaat. Met 'schuldenaren' wordt hier echter bedoeld op de schuldenaren van de schuldenaar, dat wil zeggen de derden, dus bijvoorbeeld het GAK die de WAO-uitkering aan de schuldenaar dient uit te betalen.²
- In de Memorie van Toelichting wordt eveneens uitdrukkelijk gesproken over buiten Nederland wonenden.³

Een andere verklaring voor het niet toepassen van de beslagvrije voet bij een dakloze zou kun-

nen zijn, dat de dakloze bij het bevolkingsregister geregistreerd staat als 'vertrokken, onbekend waarheen' of dat hij een 'briefadres' heeft. Mijns inziens mag de beslaglegger c.q. deurwaarder op basis van dit gegeven niet zomaar de conclusie trekken dat betrokkene niet meer in Nederland verblijft.

Uit het systeem van de wet volgt dat als uitgangspunt wordt genomen dat er een beslagvrije voet geldt. De beslaglegger c.q. deurwaarder die met de vaststelling van de beslagvrije voet is belast, dient voor het verblijf buiten Nederland dus wel enige aanwijzingen te hebben, bijvoorbeeld de bankrekening waarop het geld wordt gestort. Wanneer betrokkene beschikt over een bijstandsuitkering geldt dit temeer, nu voor deze uitkering het territorialiteitsbeginsel geldt.

Wanneer de schuldenaar daadwerkelijk niet in Nederland woont of vast verblijft, dan geldt geen beslagvrije voet. Op verzoek van de schuldenaar stelt de kantonrechter desondanks een beslagvrije voet vast, mits hij heeft aangetoond dat hij over onvoldoende middelen van bestaan beschikt. De bewijslast ligt dus bij de schuldenaar.⁴ Bij aanwezigheid van vermogen zal de kantonrechter oordelen dat er voldoende middelen van bestaan zijn.⁵

Als de kantonrechter een beslagvrije voet vaststelt, dan hoeft dat niet een beslagvrije voet te zijn berekend conform artikel 475d Rv. Het begrip 'beslagvrije voet' in artikel 475d en artikel 475e Rv heeft echter wel hetzelfde uitgangspunt. 'In beide gevallen gaat het er om de schuldenaar een zeker minimuminkomen te laten behouden opdat hij ondanks het beslag in zijn basisbehoeften kan blijven voorzien. (...) Bij de berekening van de beslagvrije voet ingevolge laatstgenoemd artikel zal rekening moeten worden gehouden met de situatie – prijspeil, levensstandaard, subsidies e.d. – in het land waarin de schuldenaar woont.'⁶

Controleverplichting voor de derde-beslagene?

De derde-beslagene staat in een bepaalde rechtsverhouding tot de schuldenaar en komt door het beslag ook in een bepaalde rechtsverhouding tot de beslaglegger te staan. De derde-beslagene is jegens de beslaglegger verplicht om hetgeen onder het beslag valt onder zich te houden (artikel 475 lid 1 onder a Rv) en

na het afleggen van de verklaring af te dragen (artikel 477 lid 1 Rv). Deze betaling of afgifte door de derde-beslagene geldt als betaling of afgifte aan de schuldenaar (artikel 477b lid 1 Rv). De schuldenaar kan dus geen aanspraak meer maken op betaling of afgifte door de derde-beslagene. Maar geldt dit ook indien aan de vordering een beslagvrije voet is verbonden en de hoogte van die beslagvrije voet te laag is vastgesteld? En de vraag die hieraan vooraf gaat, is de derde-beslagene gehouden de beslagvrije voet te controleren?

Tijdens de parlementaire behandeling is deze vraag aan de orde geweest, omdat in het oorspronkelijke wetsvoorstel de derde-beslagene zelfs een rol werd toebedeeld bij de vaststelling van de hoogte van de beslagvrije voet, namelijk dat de beslagvrije voet zou worden verhoogd met de premie ziektekostenverzekering, indien de schuldenaar de verzekering en de premie heeft aangetoond aan de derde-beslagene. Naar aanleiding van kritiek van de CDA-fractie dat een derde-beslagene hiermee niet belast kan worden, is dit gewijzigd.⁷ Er is bovendien nadrukkelijk op gewezen dat de derde-beslagene mag vertrouwen op de opgave van de beslaglegger c.q. deurwaarder en dat hij geen eigen onderzoek hoeft in te stellen.⁸

Volgens Van Schaik kan op de derde-beslagene die weet dat de beslagvrije voet onjuist is, op grond van de regels van redelijkheid en billijkheid een mededelingsplicht rusten jegens de schuldenaar, waarbij het verzuim om aan deze mededelingsplicht te voldoen onzorgvuldig en daarmee onrechtmatig kan zijn.⁹ Op zich is hier wel wat voor te zeggen. De derde-beslagene heeft dan geen onderzoeksplicht, maar in de situatie dat de onjuistheid van de beslagvrije voet bij de derde-beslagene bekend is, geldt er wel een mededelingsplicht jegens de schuldenaar. Van Schaik baseert zich op regels van redelijkheid en billijkheid, voor bestuursorganen zou de mededelingsplicht ook gebaseerd kunnen worden op de beginselen van behoorlijk bestuur. Het is echter de vraag wanneer een derde-beslagene op de hoogte kan zijn van de onjuistheid van de beslagvrije voet, zonder dit te onderzoeken. Het kan dan slechts om de

situatie gaan dat de beslagvrije voet evident onjuist is, bijvoorbeeld:

- de beslagvrije voet is op nihil gesteld, terwijl betrokkene in Nederland woont of vast verblijft;
- de beslagvrije voet is lager vastgesteld omdat de schuldenaar geen informatie heeft verstrekt over zijn inkomen of dat van zijn partner, terwijl betrokkene een bijstandsuitkering ontvangt.

Voor de sociale dienst geldt op basis van een uitspraak van de Centrale Raad van Beroep (CRvB) een verdergaande controleverplichting. Het betrof het volgende geval.¹⁰ Op een uitkering van de sociale dienst wordt *f* 90 krachtens een verhaalsbeschikking van de kantonrechter en *f* 40 krachtens een beschikking van de ontvanger van de belastingdienst (vereenvoudigd derdenbeslag op grond van artikel 19 Invorderingswet) ingehouden. Betrokkene maakt op een gegeven moment bezwaar tegen deze inhoudingen en wordt niet-ontvankelijk verklaard. In beroep komt de rechtbank tot hetzelfde oordeel. De CRvB merkt allereerst op dat de bestuursrechter niet bevoegd is te oordelen over de rechtmatigheid van de verhaalsbeschikking van de kantonrechter en de belastingvordering. Het College van B&W en de rechtbank hebben echter niet onderkend dat het door appellant ingediende bezwaar medezag op het ongedaan maken van de inhoudingen en dat ingevolge artikel 34 Algemene bijstandswet (nu artikel 138 ABW) met een besluit gelijk wordt gesteld het nalaten van een handeling die strekt tot uitvoering van het besluit inzake de verlening van bijstand of het verrichten van een handeling die afwijkt van dat besluit. Betrokkene wordt ontvankelijk verklaard en vervolgens voorziet de CRvB zelf in de zaak door te beoordelen of de inhoudingen binnen de grenzen van artikel 475d Rv zijn gebleven. Het afdragen van geld door de sociale dienst aan de beslaglegger wordt dus op basis van artikel 138 ABW gezien als een handeling die afwijkt van het besluit tot verlening van bijstand, waartegen bezwaar en beroep mogelijk is. Dit veronderstelt dan ook een zekere controleverplichting door de sociale dienst. De sociale dienst neemt ten opzichte van andere uitkeringsinstellingen een bijzondere positie in. Zo oordeelde de CRvB bij beslag op een WW-

uitkering dat het overmaken van het geld door het GAK aan de beslaglegger een feitelijke handeling is, waartegen geen bezwaar mogelijk is.¹¹ De Werkloosheidswet kent echter niet eenzelfde bepaling als artikel 138 ABW.

Vakantiegeld en beslag

In diverse uitspraken is vakantiegeld aan de orde gekomen in relatie tot derdenbeslag. Centraal hierbij staat een tweetal vragen:

- valt vakantiegeld onder het beslag?
- zo ja, valt het vakantiegeld onder het beslag voor zover het opgebouwd is in een periode dat er nog geen beslag gelegd is?

In een procedure bij de CRvB is betwist dat het vakantiegeld onder het beslag valt. Hierbij is aangevoerd dat, aangezien de beslagvrije voet in beginsel gelijk is aan 90% van de toepasselijke bijstandsnorm en de bijstandsnorm het vakantiegeld omvat dat maandelijks gereserveerd wordt, de uitbetaling van het vakantiegeld niet onder het beslag valt. De CRvB is echter van oordeel dat het gegeven dat de beslagvrije voet mede wordt bepaald door de vakantieaanspraak ingevolge de Algemene bijstandswet, niet met zich brengt dat het vakantiegeld niet onder het beslag zou vallen.¹² In andere uitspraken wordt zonder overweging aangenomen dat vakantiegeld onder het beslag valt, zoals ook de praktijk is. Wel komt de vraag aan de orde of het vakantiegeld onder het beslag valt voor zover het opgebouwd is in een periode dat er nog geen beslag gelegd is. Bijvoorbeeld: Met ingang van de maand april wordt beslag gelegd op een inkomen. Valt dan het vakantiegeld dat in de maand mei uitbetaald wordt in z'n geheel onder het beslag of slechts de in de maanden april en mei opgebouwde aanspraken op het vakantiegeld?

Van belang hierbij is de vraag of vakantiegeld aangemerkt moet worden als een nabetaling in de zin van artikel 475b lid 3 Rv. Dit artikel bepaalt immers dat beslag op nabetalingen niet verder geldig is dan indien de betaling gedurende het beslag tijdig was geschied. Met deze bepaling wordt voorkomen:

- dat een nabetaling die betrekking heeft op een periode dat er nog geen beslag ligt, onder het beslag valt;
- dat bij een nabetaling die in één maand

plaatsvindt slechts eenmaal de beslagvrije voet van toepassing zou zijn.

Bijvoorbeeld: Iemand vraagt per 1 juli een uitkering aan. Per 1 augustus legt een schuldeiser beslag onder de uitkerende instantie. Op 25 september wordt de uitkering uitbetaald over de periode juli tot en met september. Normaal gesproken zou de uitbetaling van de uitkering maandelijks op de 25ste plaatsvinden. Er is dus gedeeltelijk sprake van een nabetaling, namelijk over de maanden juli en augustus. Artikel 475b lid 3 Rv heeft als effect, dat het deel van de uitbetaling dat betrekking heeft op de maand juli niet onder het beslag valt. Daarnaast blijkt uit artikel 475b lid 3 Rv dat niet alleen voor de maand september, maar ook voor het deel van de uitbetaling dat betrekking heeft op de maand augustus een beslagvrije voet geldt. Deze zou immers ook hebben golden indien de nabetaling tijdig was geschied.

Het is nu dus de vraag of vakantiegeld als een nabetaling moet worden beschouwd. Zowel de Nationale ombudsman als de Kantonrechter van Bergen op Zoom zijn van oordeel dat vakantiegeld geen nabetaling is in de zin van artikel 475b lid 3 Rv.¹³ In beide uitspraken wordt aangegeven dat vakantiegeld in de maand mei een tijdige uitbetaling is. Dit wordt immers als betaaldatum genoemd in artikel 17 van de Wet minimumloon en minimumvakantiebijslag en in de diverse sociale zekerheidswetten. Slechts wanneer een dienstverband of een uitkering eerder wordt beëindigd, dan dient het opgebouwde vakantiegeld op het moment van beëindiging uitbetaald te worden.

De vraag of de uitbetaling van vakantiegeld onder het beslag valt, voor zover deze is opgebouwd in een periode dat er nog geen beslag gelegd is, hangt ook af van het gegeven of de aanspraak op het vakantiegeld al dan niet maandelijks aan de beslaglegger wordt uitgekeerd. Normaal gesproken wordt bij derdenbeslag de aanspraak op vakantiegeld niet maandelijks uitgekeerd aan de beslaglegger, maar in de maand mei (zie methode 1). Er zijn echter sociale diensten die wel maandelijks de vakantieaanspraak aan de beslaglegger uitbetalen (zie methode 2).

	methode 1	methode 2
Uitkering	2237,53	2237,53
Aanspraak VT	- +	115,29 +
	<u>2237,53</u>	<u>2352,82</u>
Beslagvrije voet	2117,54 -	2117,54 -
Maandelijkse betaling aan beslaglegger	119,99	235,28
	12 x	12 x
	<u>1439,88</u>	<u>2823,36</u>
Betaling vakantiegeld aan beslaglegger	1383,48 +	0 +
Totaal betaald aan beslaglegger	<u>2823,36</u>	<u>2823,36</u>

Op jaarbasis betaalt de sociale dienst hetzelfde bedrag aan de beslaglegger. Wanneer echter in de maand april beslag gelegd wordt, dan is het bij methode 2 wel de vraag of het gehele vakantiegeld onder het beslag valt, of alleen de maanden april en mei. De Kantonrechter Alkmaar oordeelt dat deze tweede methode geoorloofd is en dat bij deze handelwijze de uitbetaling van het vakantiegeld voor zover deze opgebouwd is in een periode dat er nog geen beslag gelegd is, als een nabetaling in de zin van artikel 475b lid 3 Rv moet worden beschouwd.¹⁴ De kantonrechter overweegt hierbij dat tegen de achtergrond dat de schuldenaar over een minimumuitkering beschikt, bij gebrek aan voldoende wettelijke duidelijkheid, de regels in zijn voordeel dienen te worden uitgelegd.¹⁵

Verrekenen van schulden

Verrekenen heeft op zich niets met beslag te maken. Toch is de beslagwetgeving van invloed op de mate waarin er verrekend kan worden. Om te voorkomen dat met verrekenen de beslagbeperkingen doorkruist zouden worden, bepaalt artikel 6:135 aanhef en onder a BW dat een schuldenaar niet tot verrekening bevoegd is, voor zover beslag op de vordering van de wederpartij niet geldig zou zijn. Dit betekent dat bij verrekening van de vordering van de schuldeiser met een periodieke betaling aan de schuldenaar, de beslagvrije voet in acht genomen moet worden.

Naast de algemene verrekeningsbevoegdheid geregeld in artikel 6:127 BW zijn in diverse sociale zekerheidswetten aparte bevoegdheden tot verrekening opgenomen, met daarbij de beperking dat rekening dient te worden gehouden met de beslagvrije voet.¹⁶ Het betreft

hieroverigens een bevoegdheid tot verrekenen die veel verder gaat dan artikel 6:127 BW. Een vordering van de sociale dienst kan bijvoorbeeld verrekend worden met de uitbetaling van een WAO-uitkering. Dit wordt ook wel 'pseudoverrekening' genoemd.

Ondanks deze heldere wetgeving komt het nogal eens voor dat bijvoorbeeld een werkgever bij het einde van het dienstverband met een werknemer de laatste maand salaris en het vakantiegeld niet uitbetaalt en dus de beslagvrije voet niet toepast, omdat de werkgever nog een vordering heeft op de werknemer. Hetzelfde gebeurt soms door uitkerende instanties. Er zijn dan ook over dit onderwerp diverse uitspraken te vinden, zowel van de Nationale ombudsman¹⁷, als van de Centrale Raad voor Beroep.¹⁸ De strekking van deze uitspraken komt allemaal op hetzelfde neer, namelijk dat bij verrekening de artikelen 475b Rv e.v. van toepassing zijn.

Betalingsregelingen

In de praktijk komt het nogal eens voor dat een schuldeiser niet akkoord gaat met een betalingsregeling, of slechts akkoord gaat met een betalingsregeling waarbij het aflossingsbedrag veel hoger is dan onder het beslag zou vallen indien beslag op loon of uitkering zou worden gelegd. Op zich is dit niet zo vreemd, indien de vordering in z'n geheel opeisbaar is. Uitgangspunt in het executie- en beslagrecht is immers, dat de schuldenaar met heel zijn vermogen aansprakelijk is. Volgens artikel 3:276 BW kan, tenzij de wet of overeenkomst anders bepaalt, een schuldeiser zijn vordering op alle goederen van de schuldenaar verhalen. Strikt genomen zou je dan kunnen zeggen dat een schuldeiser, indien hij akkoord gaat met een betalingsregeling terwijl de vordering in z'n geheel opeisbaar is, zichzelf tekort doet.

Bij particuliere schuldenaren zonder noemenswaardige bezittingen is aan het recht van de schuldeiser om niet akkoord te gaan met een betalingsregeling of slechts een betalingsregeling willen met hoge termijnen, een keerzijde verbonden. Als de executie maatregelen worden voortgezet, zal het resultaat immers veelal hetzelfde zijn: Er wordt beslag op loon of uitkering gelegd, met het gevolg dat de beslag-

vrije voet van toepassing is. In feite wordt de vordering dan toch in termijnen betaald.

Een redelijk betalingsvoorstel van de schuldenaar mag een schuldeiser dan ook niet zomaar afslaan. Indien de schuldenaar niet over noemenswaardige bezittingen beschikt, dan is van een redelijk betalingsvoorstel in ieder geval sprake indien de maandelijkse aflossing gelijk is aan het bedrag dat van het inkomen resteert, na aftrek van de beslagvrije voet. Indien de schuldeiser hiermee niet akkoord gaat en de executie voortzet, dan wordt de schuldenaar in feite onnodig op kosten gejaagd, omdat de executiekosten uiteindelijk voor zijn rekening komen.

Wanneer er een grote discrepantie is tussen het belang van de schuldeiser om de executie door te zetten en het belang van de schuldenaar dat daardoor wordt geschaad (executiekosten e.d.), kan er mogelijk sprake zijn van misbruik van bevoegdheid door de schuldeiser. Hierover meer in deel 3 van deze reeks.

Er is weinig jurisprudentie over de vraag of een betalingsvoorstel al dan niet behoorlijk is. De Nationale ombudsman hanteert bij de beoordeling van betalingsregelingen de hoogte van de beslagvrije voet als referentiekader.¹⁹ De Rechtbank Almelo heeft op een betalingsregeling inzake een ontneming van wederrechtelijk verkregen voordeel eveneens de beslagvrije voet van toepassing verklaard. Het ging om het volgende. Het Centraal Justitiele Incasso Bureau (CJIB) gaat slechts akkoord met een betalingsregeling van f 500 per maand en betrokkene betaalt dit gedurende lange tijd van zijn bijstandsuitkering. Als gevolg hiervan raakt hij in financiële problemen en verzoekt het CJIB om aanpassing van de betalingsregeling. Het CJIB wijst het verzoek af en kondigt tevens aan dat wanneer niet meer wordt betaald, zal worden overgegaan tot verhaal dan wel tenuitvoerlegging (vervangende hechtenis).

De rechtbank overweegt als volgt: 'Op grond van artikel 576 lid 5 Sv is het CJIB bij haar incasso gebonden aan onder andere artikel 475d Rv. Dat artikel geeft de grens aan waar beneden niet mag worden geïncasseerd dan met toestemming van de betrokkene. Deze norm geldt niet alleen in geval van gerechtelijke tenuitvoerlegging, maar ook in geval van een betalingsregeling. (...) De conclusie is dan ook

dat het CJIB van de mogelijkheid van (dreiging met) vervangende hechtenis misbruik heeft gemaakt.²⁰

Een belangrijke omstandigheid in deze uitspraak is de dreiging met vervangende hechtenis. Bij reguliere vorderingen bestaat deze mogelijkheid niet en kan slechts bedreigd worden met verdere executie maatregelen die tot verhaal van de vordering dienen. Het is dan ook de vraag of de rechtbank tot hetzelfde oordeel zou komen, indien alleen bedreigd was met het overgaan tot verhaal van de vordering.

Verder rijst de vraag of bij overeenkomst afgeweken mag worden van de beslagvrije voet, in die zin dat een hoger aflossingsbedrag afgesproken wordt dan bij toepassing van de beslagvrije voet zou gelden. In de hierboven vermelde uitspraak overweegt de rechtbank dat artikel 475d Rv de grens aangeeft waar beneden niet mag worden geïncasseerd dan met toestemming van betrokkene.

De CRvB komt tot eenzelfde conclusie als het gaat om het toepassen van de beslagvrije voet bij een verrekening. Volgens de CRvB strekt artikel 6:135 BW niet zover dat, uitzonderingen daargelaten, bij overeenkomst niet zou mogen worden afgeweken van de daarin vervatte beperking van de bevoegdheid tot verrekenen.²¹ De CRvB geeft niet aan welke uitzonderingen zich moeten voordoen wil het niet toegestaan zijn dat afgeweken wordt van artikel 6:135 BW. Op zich is het oordeel terecht dat van artikel 475d Rv en artikel 6:135 BW bij overeenkomst afgeweken kan worden. Een probleem hierbij is echter dat de schuldenaar bij een totstandkoming van een dergelijke overeenkomst zelden zal beseffen dat hij volgens de wettelijke regels minder zou hoeven te betalen. Een overeenkomst waarbij in het nadeel van de schuldenaar afgeweken wordt van artikel 475d Rv en artikel 6:135 BW is mijns inziens onder bepaalde omstandigheden vernietigbaar wegens dwaling.

Naast het bij overeenkomst afwijken van een beslagvrije voet, komt het in de praktijk regelmatig voor dat er onder druk van de schuldeiser een aanvullende betalingsregeling tot stand komt. Het gaat dan om de volgende situatie: Een schuldeiser legt beslag op de uitkering van de sociale dienst en constateert dat vanwege

andere beslagen maandelijks weinig zal worden afgedragen. Vervolgens ontvangt de beslagene een brief van de deurwaarder waarin hij vermeldt dat vanwege het geringe bedrag dat het beslag op de uitkering van de sociale dienst oplevert, de schuldeiser voornemens is boedelbeslag te leggen en dat dit slechts kan worden voorkomen door akkoord te gaan met een betalingsregeling ad f 50 per maand. In deel 4 zal deze problematiek besproken worden in het kader van het gebruik van beslag als pressiemiddel.

Beslag op de bankrekening

We hebben gezien dat normaal gesproken voor periodieke inkomsten een beslagvrije voet geldt en dat bepaalde inkomsten, zoals kinderbijslag, niet vatbaar voor beslag zijn. Zijn de beslagvrije voet en de beslagverboden ook van toepassing wanneer het inkomen waaraan een van deze beslagbeperkingen verbonden is, gestort is op een bankrekening? Alvorens hierop in te gaan zal ik eerst een korte uiteenzetting geven van het bijzondere karakter van beslag op een bankrekening.

Een beslag op de vordering die de schuldenaar vanwege een bankrekening op de bank heeft, verschilt nogal van een beslag op een vordering die de schuldenaar op een werkgever heeft. Het beslag onder de bank beperkt zich namelijk tot het saldo dat op dat moment op de bankrekening staat. Alles wat later op de bankrekening wordt gestort, valt buiten het beslag. Dit terwijl bij beslag onder de werkgever ook de nog komende salarisbetalingen onder het beslag zullen vallen. De reden van dit verschil is dat derdenbeslag op toekomstige vorderingen slechts beperkt mogelijk is. Volgens artikel 475 lid 1 Rv is beslag op toekomstige vorderingen alleen mogelijk indien de schuldenaar de vordering op 'uit een ten tijde van het beslag reeds bestaande rechtsverhouding rechtstreeks zal verkrijgen'. Bij bijvoorbeeld een beslag onder een werkgever zullen de latere salarisbetalingen rechtstreeks voortvloeien uit de ten tijde van de beslaglegging reeds bestaande rechtsverhouding tussen de schuldenaar en de werkgever. De latere betalingen vallen dus onder het beslag.

Bij beslag onder een bank zullen latere stortingen op de bankrekening niet rechtstreeks wor-

den verkregen uit de ten tijde van de beslaglegging reeds bestaande rechtsverhouding tussen de schuldenaar en de bank.²² De latere storting heeft met andere woorden niets te maken met de rechtsverhouding tussen de schuldenaar en de bank, maar met een rechtsverhouding tussen de schuldenaar en degene die het bedrag op de bankrekening stort. Latere stortingen op de bankrekening vallen dan ook niet onder het beslag.

Bij beslag op een en/of-rekening ten laste van een van de rekeninghouders is het nog de vraag of het gehele saldo dan wel alleen het deel dat van de betreffende rekeninghouder is, onder het beslag valt. Het gehele saldo valt onder het beslag, aldus het Hof van Justitie van de Nederlandse Antillen.²³ Het vorderingsrecht van beide rekeninghouders heeft immers ook betrekking op het totale saldo. Het hof is van oordeel dat de interne verhouding tussen de beslagdebiteur en zijn mederekeninghouder de beslaglegger niet tegengeworpen kan worden.

En dan nu de vraag of een beslagbeperking ook geldt indien het inkomen waaraan de beperking verbonden is, op een bankrekening gestort is. De Hoge Raad heeft, weliswaar in het specifieke kader van een faillissementsprocedure, beslist dat het beslagverbod van artikel 23 AKW slechts betrekking heeft op de vordering van degene die tot kinderbijslag gerechtigd is, op de Sociale Verzekeringsbank (SVB), en niet op de bedragen die de SVB op de bankrekening van de gerechtigde of, zoals in de betreffende kwestie het geval was, van een derde heeft doen bijschrijven.²⁴

In een eerdere uitspraak heeft de President van de Rechtbank Dordrecht eveneens beslist dat een beslag op het saldo van een bankrekening waarop kinderbijslag stond bijgeschreven, niet getroffen werd door artikel 19 AKW (de voorganger van artikel 23 AKW), nu dit beslagverbod slechts ziet op een vordering van de SVB en niet op de vordering van eiser op de bank. Toch komt de president tot het oordeel dat dit beslag vexatoir is, nu de bedoeling van het in de AKW vermelde beslagverbod, dat voorkomen wordt dat de kinderbijslag voor een ander doel wordt aangewend, op onaanvaardbare wijze wordt gefrustreerd. Van belang hierbij is dat de kinderbijslag identificeerbaar op de bankrekening aanwezig is, zonder dat betrok-

kene in de gelegenheid is geweest om over de kinderbijslag te beschikken.²⁵

Deze uitspraak is mijns inziens niet in strijd met het arrest van de Hoge Raad. Het arrest van de Hoge Raad handelt over een faillissement, waarbij slechts de vraag aan de orde is of het bedrag dat op de bankrekening staat tot de boedel behoort en in dat verband of het beslagverbod dat geldt voor kinderbijslag van toepassing is. De uitspraak van de rechtbank heeft daarentegen tevens betrekking op de vraag of het leggen c.q. uitwinnen van het beslag vexatoir is. Dit is bij een faillissement niet aan de orde.

De aangehaalde jurisprudentie handelt over kinderbijslag en het daarvoor geldende beslagverbod. Wanneer inkomen uit arbeid of een uitkering op de bankrekening identificeerbaar aanwezig is, geldt mijns inziens hetzelfde. De beslagvrije voet is slechts van toepassing op de vordering die de schuldenaar op zijn werkgever of uitkerende instantie heeft. Zodra het bedrag op de bankrekening gestort is, geldt er geen beslagvrije voet. Artikel 475c Rv is immers niet van toepassing op een vordering op een bank. De bepalingen inzake de beslagvrije voet mogen echter mijns inziens niet doorkruist worden door een beslag onder de bank. Voor zover dit wel gebeurt is er sprake van misbruik van bevoegdheid, omdat het belang van de schuldeiser om de vordering snel te innen onevenredig is ten opzichte van het belang van de schuldenaar dat daardoor wordt geschaad, namelijk dat hij niet over een minimum inkomen ten behoeve van zijn levensonderhoud blijft beschikken. Oudelaar formuleert het als volgt: 'Verdedigbaar is dat het de bedoeling van deze artikelen is (artikelen 475b Rv e.v. AJM), dat een beslagene daadwerkelijk over zijn beslagvrije voet kan beschikken zodat, wanneer het loon of de uitkering door de derde-beslagene is overgemaakt naar een bankrekening van de beslagene, de beslagene enige tijd gegund moet worden om het overgemaakte bedrag, voorzover het de beslagvrije voet niet overtreft, op te nemen; de beslagene kan, indien er gedurende die tijd beslag zou worden gelegd op het desbetreffende banksaldo, opheffing van dat beslag vorderen.'²⁶

Hoogte beslagvrije voet in maatschappelijk opzicht

Tot slot besteed ik in dit hoofdstuk nog aandacht aan de hoogte van de beslagvrije voet in maatschappelijk opzicht. Tijdens de parlementaire behandeling van de regeling van beslag op loon en uitkering heeft de hoogte van de beslagvrije voet de nodige discussie opgeleverd. De bijstandsnorm is immers het bestaansminimum. Volgens de minister is de huidige 90%-norm de uitkomst van een rechtvaardige afweging tussen de belangen van de schuldeiser en de schuldenaar. De beslagvrije voet ligt bewust lager dan de bijstandsnorm. 'Ook personen met een minimuminkomen dienen (...) niet immuun te worden voor de gedachte, dat het aangaan van schulden meebrengt: schulden betalen', aldus de minister.²⁷

Tijdens de behandeling van de Wet schuldsanering natuurlijke personen is de hoogte van de beslagvrije voet opnieuw ter discussie gesteld. Volgens artikel 295 lid 2 Faillissementswet (Fw) valt immers een deel van het inkomen conform artikel 475d Rv buiten de boedel. De Tweede Kamer heeft zich afgevraagd of deze 90%-norm te laag is met het gevolg dat een risico bestaat dat nieuwe schulden ontstaan. Bovendien acht men het wenselijk dat een eenduidige norm gehanteerd wordt. De gedragscode schuldregeling van de Nederlandse Vereniging van Volkskrediet (NVVK), waaraan veel schuldhulpverleningsinstellingen zich hebben verbonden, hanteert bijvoorbeeld een percentage van 94% van de toepasselijke bijstandsnorm. Deze discussie heeft in een motie geresulteerd van de leden Noorman-Den Uyl en Dittrich, die door de Tweede Kamer is aangenomen, waarin het kabinet verzocht wordt om de beslagvrije voet te evalueren.²⁸

De Minister van Justitie heeft vervolgens hiernaar onderzoek laten doen. Uit dit onderzoek komt naar voren dat geen verband is aangetroffen tussen de hoogte van de maandelijks aflossing en het optreden van herhaalde schuldvorming. Hieraan wordt de conclusie verbonden dat recidive naar verwachting niet of nauwelijks zal afnemen, indien de beslagvrije voet verhoogd zou worden.²⁹ De Minister van Justitie ziet met de resultaten van dit onderzoek geen aanleiding de regeling van de beslagvrije voet aan te passen. Ten overvloede

wijst ze er nog op dat de rechter-commissaris op verzoek van de schuldenaar bevoegd is om de beslagvrije voet met een nominaal bedrag te verhogen (artikel 295 lid 3 Fw).³⁰

De hoogte van de beslagvrije voet kwam nogmaals ter discussie waarbij het ging om de vraag of de 90%-norm een ontmoedigend effect heeft op het aanvaarden van werk. Het kabinet zou onderzoeken of dit effect verholpen zou kunnen worden door de beslagvrije voet na een bepaalde periode, bijvoorbeeld van drie jaar, te verhogen.³¹ Uit de praktijk zijn echter signalen gekomen dat de berekening van de beslagvrije voet op dit moment al ingewikkeld is en dat een differentiatie van de beslagvrije voet uitvoeringsproblemen kan geven.³² Een ambtelijke werkgroep is aan het bekijken of het mogelijk is om tot een vereenvoudiging van de beslagvrije voet te komen.³³ De resultaten hiervan zijn nog niet bekend. Een vereenvoudiging mag mijns inziens niet het gevolg hebben dat de beslagvrije voet voor bepaalde categorieën schuldenaren lager zal worden dan de huidige beslagvrije voet. Het is zeer de vraag of onder die voorwaarde een vereenvoudiging van de beslagvrije voet mogelijk zal zijn.

Een aspect dat bij de wetgever in ieder geval de aandacht zou moeten krijgen, is de hoogte van de beslagvrije voet voor jongeren tot 21 jaar. Deze bedraagt voor alleenstaanden f 365,90, voor alleenstaande ouders f 789,41 en voor (echt)paren beiden jonger dan 21 jaar f 731,81.³⁴ De bijstandsnormen voor jongeren tot 21 jaar, waarvan de beslagvrije voet is afgeleid, zijn zo laag met als achterliggende gedachte dat:

- de jongeren nog onderhouden worden door hun ouders;
- of indien dat niet gebeurt de gemeente aanvullende bijzondere bijstand verstrekt conform artikel 10 ABW.

Wanneer beslag op een bijstandsuitkering voor jongeren tot 21 jaar wordt gelegd, hoeft dat op zich niet tot financiële problemen te leiden. De jongere zal immers doorgaans nog over een ander inkomen beschikken, vanuit de onderhoudsverplichting van de ouders of aanvullende bijzondere bijstand. Volgens artikel 77 lid 2 ABW is geen beslag op bijzondere bijstand mogelijk. Wanneer de jongere over een

ander inkomen dan een bijstandsuitkering beschikt, zal dit zeker bij jongeren die zelfstandig wonen, wel tot behoorlijke financiële problemen leiden. Van het inkomen wat na beslag resteert, kan niet eens de huur betaald worden.

De Minister van Financiën heeft bij Besluit van 24 november 1995³⁵ deze problematiek onderkend door te bepalen dat bij jongeren tot 21 jaar die over een ander inkomen beschikken dan een bijstandsuitkering, in tegenstelling tot hetgeen artikel 475d Rv bepaalt, de beslagvrije voet voor 21 jaar en ouder moet worden toegepast. Dat betekent dat bij de invordering van belastingschulden bovengenoemde problematiek niet speelt. Aangezien andere schuldeisers de beslagvrije voet voor jongeren niet soepel toepassen³⁶, is het van belang dat artikel 475d Rv wordt aangepast. Dit kan door bij jongeren tot 21 jaar uit te gaan van 90% van het inkomen, met als minimum 90% van de bijstandsnorm voor jongeren en met als maximum 90% van de bijstandsnorm voor 21 jaar en ouder.

André Moerman

Mr. A.J. Moerman is o.a. werkbegeleider sociaal raadsliedenwerk bij Welzijn Arnhem.

Noten

- 1 Dit artikel is een bewerking van een gelijknamige afstudeerscriptie Nederlands recht.
- 2 De heer Heijne Makkreel heeft tijdens de behandeling in de Eerste Kamer gewezen op de onduidelijkheid van deze bepaling. Zijn kritiek was dat het begrip 'schuldenaar' in twee betekenissen wordt gebruikt en dat dit in strijd is met de 'Aanwijzingen voor wetgevingstechniek'. Het ware beter geweest, wanneer het begrip 'derden' was gebruikt. Zie: *Handelingen I 1990/91*, p. 211.
- 3 *Kamerstukken II 1982/83*, 17 897, nrs. 1-3, p. 20 (artikel 475c Rv in oorspronkelijk wetsvoorstel). Zie ook kamervragen over beslag op uitkering van dakloze: *Aanhangsel Handelingen II 1998-1999*, nr. 1387.
- 4 Ktg. 's-Gravenhage 17 februari 1997, VN 1997, 1166.
- 5 Ktg. 's-Gravenhage 3 april 1996, Prg. 1996, 4557 en Ktg. 's-Gravenhage 13 maart 1996, Prg. 1996, 4614.
- 6 Ktg. Rotterdam 14 juli 1995, NJ 1995, 715. Zie voor uitspraken waarbij een beslagvrije voet op eenzelfde wijze is berekend als in Nederland: Ktg. Heerlen 27 september 1996, VN 1996, 4686 (Canada) en Ktg. 's-Gravenhage 9 januari 1995, VN 1995, 872 (Indonesië).
- 7 *Kamerstukken II 1986/87*, 17 897, nr. 5, p. 8 onder punt 38 (artikel 475b lid 3 oorspronkelijk wetsvoorstel).
- 8 *Kamerstukken II 1986/87*, 17 897, nr. 5, onder punt 38, 41, 44 en 54.
- 9 Schaik, F. van, 'De beslagvrije voet in de praktijk', Prg. 1991, p. 604.
- 10 CRvB 16 april 1996, JABW 1996, 127. Zie ook CRvB 19 december 1995, JABW 1996, 44. Zie ook *Aanhangsel Handelingen II*, 1998-1999, nr. 39.
- 11 CRvB 27 augustus 1996, RSV 1997, 19 en AB 1997, 28.
- 12 CRvB 21 augustus 1996, RSV 1997, 66.
- 13 N.o. 7 april 1994, rapport 94/198 en Ktg. Bergen op Zoom 29 november 1995, NJ 1996, 415 en VN 1996, 4225.
- 14 Ktg. Alkmaar 6 december 1995, VN 1996, 692.
- 15 Zie eveneens over de twee berekeningssystematieken: *Aanhangsel Handelingen II*, 1997-1998, nr. 283.
- 16 Zie bijvoorbeeld artikel 87 lid 2 jo. 14f ABW.
- 17 N.o. 13 augustus 1993, rapport 93/563, N.o. 25 augustus 1993, rapport 93/601, N.o. 10 september 1993, rapport 93/646 en N.o. 22 juli 1994, rapport 94/468.
- 18 CRvB 5 juli 1995, RSV 1996, 60.
- 19 N.o. 21 februari 1994, rapport 94/079 en N.o. 28 april 1994, rapport 94/251.
- 20 Rb. Almelo 7 februari 2000, *Elro-nr. AA4764* (rechtspraak.nl).
- 21 CRvB 21 augustus 1996, RSV 1997, 66.
- 22 Zie ondermeer Hugenholtz, W., voortgezet door W.H. Heemskerk, *Hoofdpijnen van Nederlands burgerlijk procesrecht*, Utrecht, Lemma 1998, p. 299-300 en Mijnsen, F.J.J., *Materieel beslagrecht*, Zwolle, 1992, p. 82-83 en Stein, P.A., *Compendium van het burgerlijk procesrecht*, Deventer, Kluwer 1997, p. 319 met een verwijzing naar HR 7 juni 1929, NJ 1929, 1285.
- 23 Hof van Justitie Nederlandse Antillen 6 februari 1996, NJ 1996, 457. Het betreft hier een uitspraak volgens Antilliaans recht. Echter, de Nederlandse rechter zal naar verwachting tot eenzelfde uitspraak komen.
- 24 HR 21 mei 1999, *RudW* 1999, 79c.
- 25 Pres. Rb Dordrecht 24 juli 1991, KG 1991, 289.
- 26 Oudelaar, H., *Recht halen; inleiding in het executie- en beslagrecht*, Deventer, Kluwer 2000, p. 85.
- 27 *Kamerstukken II 1988/89*, 17 897, nr. 10, onder punt 8.
- 28 *Kamerstukken II*, 1994-1995, 22 969, nr. 27.
- 29 M.L.J.M. Beekmans e.a., *Beslaglegging op loon of*

uitkering; *evaluatie van de beslagrijve voet*, Research voor beleid, Leiden, 1996, p. 52.

30 Kamerstukken II, 1995-1996, 22 969, nr. 31 en nr. 32.

31 Kamerstukken II, 1996-1997, 24 515, nr. 30, p. 27.

32 Kamerstukken II, 1997-1998, 25 602, nr. 3, p. 35.

33 Kamerstukken II, 1999-2000, 24 515, nr. 56, p. 14.

34 Hoogte normen per 01-07-2001.

35 'Besluit van 24 november 1995, nr. AFZ95/4498 M', VN 1996, 409.

36 Zie Aanhangsel Handelingen II, 1999-2000, nr. 4.